

ПРИНЦИПИ ПРИВАТНОГО І ПУБЛІЧНОГО ПРАВА ЯК КЕРІВНІ ЗАСАДИ ГАЛУЗЕЙ ПРАВА УКРАЇНИ

Кавун І. О.,

*студентка 1 курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – проф. Гладкий С. О.*

Увага науковців до принципів права зумовлена тим, що ці правові явища завжди відігравали важливу регулятивну роль у суспільстві та визначали засади, якими керується держава у своїй діяльності. Особливо актуальним є вивчення принципів права у транзитивних суспільствах, до яких належить і сучасна Україна. Правова система України в радянський період ґрунтувалася на принципах публічного характеру, що відповідало загальній тенденції одержавлення суспільства. З розпадом СРСР почалось відродження приватного права в Україні. Цей процес триває і нині, потребуючи належного наукового забезпечення. Серед відомих учених, які досліджували принципи права, можна назвати М.І. Кагадія, А.М. Колодія, Д.В. Лук'янова, А.Ю. Олійника, С.П. Погребняка та інших. Метою нашого дослідження є з'ясування сутнісних характеристик і відмінностей принципів приватного і публічного права та їх відображення в галузевій структурі системи права України.

Право Римської імперії, рецепція якого спричинилася до формування більшості правових систем сучасного світу, ще на ранньому етапі свого розвитку зазнало поділу на приватне та публічне. Римські юристи осмислили основоположні засади зазначених складових правової системи. Сьогодні у всіх країнах романо-германської правової сім'ї, до якої належить більшість країн Європи і Україна в тому числі, визнається поділ на приватне і публічне право, що відрізняються ключовими принципами і є двома різними підсистемами права. Проте не треба вважати, що ці дві підсистеми жорстко протистоять одна одній, навпаки, на сучасному етапі свого розвитку вони зближуються.

Основним критерієм поділу приватного і публічного права є відносини, які вони регулюють: публічне право регулює відносини, що пов'язані з державою та місцевим самоврядуванням, а приватне право регулює ті відносини, що прямо не пов'язані з діяльністю держави. А.М. Колодій, осмислюючи історичні передумови поділу права на приватне та публічне, зазначає, що юристи, які у Римі користувались широкими правами і не належали до державних структур, приділяли увагу більше приватному праву. Проте, через деякий час у зв'язку з утвердженням невід'ємних прав людини і громадянина, запровадженням інститутів демократії, політичної і державної влади, застосуванням на практиці поділу влади, почало інтенсивно формуватись і публічне право [1, с. 60].

Публічне право – це царина державних справ, тому принципи цього напрямку пов'язані з діяльністю держави як публічної влади, регулюванням діяльності апарату держави, адміністративними відносинами, державною службою, кримінальним переслідуванням, відповідальністю за порушення норм публічного характеру тощо. До таких принципів можна віднести: владу і підкорення; субординацію; ієрархію; імперативність; загальну заборону; правовий захист загальносуспільного інтересу тощо. Приватне право – це царина приватних справ, тобто принципи цього права регулюють правовий статус особи, приватну власність, вільні договірні відносини, спадкування тощо. Це галузі, які побудовані на принципах автономії; добровільності; юридичної рівності; диспозитивності; координації; загального дозволу [1, с. 61].

Кожна розвинена правова система характеризується диференціацією публічного і приватного права на різні галузі права. Зазвичай до приватного права відносять такі галузі: цивільне право, сімейне право, комерційне право, трудове право та деякі інші. До публічного права – насамперед конституційне право, кримінальне право, фінансове право, адміністративне право.

Варто зазначити, що вчені, які досліджували питання щодо визначення принципів, які належать тій чи іншій галузі, загалом дійшли такої думки:

– конституційне право має в основі принципи справедливості, рівності, свободи, гуманізму [3, с. 31-39], тобто переважаючими є принципи публічного характеру;

– цивільне право ґрунтується на таких принципах: принцип непорушності права власності; неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; свобода договору; свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; судовий захист цивільного права та інтересу; справедливість, добросовісність та розумність [2, с. 63-64], тобто основу цивільного законодавства становлять принципи приватного права;

– кримінальне право ґрунтується на таких принципах: законність, рівність громадян перед законом, вина, справедливість, індивідуалізація покарання, особистий характер кримінальної відповідальності, гуманізм, невідворотність кримінальної відповідальності [5, с. 73-76]. Таким чином, кримінальне право характеризується принципами публічного і приватного права;

– до сімейного права включають такі принципи, як: компромісне врегулювання сімейних правовідносин; визнання шлюбу; недопустимість свавільного втручання у сімейне життя; добровільність укладення шлюбу; свобода розірвання шлюбу. Таким чином, принципи приватного і публічного права наявні в однаковій мірі у сімейному праві [7, с. 48-49];

– трудове право має в основі такі принципи: принцип свободи праці, заборона примусової праці; право на працю; заборона дискримінації праці; забезпечення охорони праці і здоров'я; стабільність трудових відносин; право на справедливі умови праці тощо [4, с. 83]. Таким чином, у трудовому праві

переважають принципи права, які за своїм змістом є приватно-правовими. Проте, трудове право на сучасному етапі свого розвитку включає і принципи публічного права;

– адміністративне право ґрунтується на таких принципах, як ієрархічність адміністративних відносин, підзаконність діяльності, функціонально-спеціалізований характер діяльності, участь громадян та їх об'єднань у державному управлінні, здійснення владних повноважень професійним, спеціально створеним апаратом і його службовцями [6, с. 267], тобто у адміністративному праві наявні принципи і приватного, і публічного характеру, хоча переважають останні.

Отже, принципи приватного та публічного права регулюють різні суспільні відносини і передбачають застосування різних засобів правового регулювання, що зумовлює їх неоднакову роль у побудові різних галузей права. Відповідно, в деяких галузях переважають принципи приватного права, а в інших можна простежити перевагу принципів публічного характеру. Загалом ці два види принципів права відрізняються: диспозитивністю та імперативністю, координацією та субординацією, примусовістю та добровільністю, захистом соціальних інтересів чи особистих інтересів. Принципи публічного і приватного права відіграють визначальну роль у формуванні галузевих режимів правового регулювання, зокрема визначають характер юридичного становища учасників (суб'єктів) правових відносин.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 207 с.
2. Паращук Л. Г. Принципи та цінності цивільного права / Л. Г. Паращук // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2011. – № 1. – С. 62-65.
3. Погребняк С. П. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабадаш та ін. – Х. : Право, 2012. – 272 с.
4. Старчук О. В. Класифікація принципів трудового права України / О. В. Старчук // Юридична Україна. – 2011. – № 8. – С. 82-86.
5. Фещенко О. С. Сучасний погляд на принципи кримінального права / О. С. Фещенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко. – 2013. – Вип. 4. – С. 68-76.
6. Фомін П. П. До питання про принципи адміністративного права / П. П. Фомін // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренко. – 2013. – Вип. 4. – С. 68-76.
7. Чернега В. М. Принципи сімейного права України як об'єкти наукової класифікації / В. М. Чернега // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – С. 45-50.